

omotiverad, Gorkij hade varit en värdig mottagare. Men Akademien gjorde bedömningen att han hade sett sina bästa dagar som författare och dessutom stod sovjetregimen för nära.

Till skillnad från Gorkij var Bunin inte en socialt engagerad författare utan en finstämd poet och, framför allt, en prosaist i den klassiska ryska litteraturens anda. Å andra sidan var han emigrant och starkt antisovjetisk i sin politiska uppfattning, varför också valet av honom hade en politisk dimension.

De flesta av de många prominenta ryska författare som emigrerade efter revolutionen 1917 slog sig ner i Paris, så också Bunin. Där levde de under knappa omständigheter och hankade sig fram på honorar från ryska emigrantförlag. När Bunin fick priset sågs

det därför som en hyllning till hela den ryska emigrantlitteraturen och hälsades med jubel av alla rysar i förskingringen. Till dem som glädde sig särskilt hörde familjen Nobel, som också den drivits i landsflykt av bolsjevikerna.

Familjen var visserligen svensk men levde i Ryssland från 1838 till 1918. Den förste som gjorde namnet berömt var Alfred Nobels far

Immanuel, som var ett universalsnille. Han byggde Sveriges första pontonbro (Skurubron), ritade privatvillor, grundade Sveriges första kautschukverkstad och gjorde uppfinningar för försvarsmakten.

Immanuel Nobels stora genombrott som uppfinnare var undervattensminan, som han sålde till den ryska regeringen

Av Bengt Jangfeldt

För femtio år sedan befann sig Sovjetunionen i ett tillstånd av permanent firande. Året var 1970 och det som firades var 100-årsdagen av Vladimir Lenins födelse. Det gick inte att slå på radion eller teven eller öppna en tidning utan att översköljas av extatiska och klichéartade hyllningar till denna »den mänskligaste av alla människor«. Den som ville undvika propagandan borde, enligt den allvis sovjetiska folkhumorn, helst avstå från att ens sätta på strykjärnet...

I år, när Lenin skulle ha fyllt 150, har han inte hyllats annat än i den slokande kommunistpressen. I år är det en annan ryss som uppmärksammas: Ivan Bunin, författare och nobelpristagare i litteratur 1933, som skulle ha fyllt 150 år den 28 november. För femtio år sedan var det inte tal om att hylla Bunin, som var en emigrantförfattare. I år är lovsångerna desto högstämmande.

Ivan Bunin var den förste i raden av rysspråkiga litterära Nobelpristagare. Precis som i fallen Pasternak, Solzjenitsyn och (därlvis) Brodsky sågs Bunins pris i Sovjetunionen som ett politiskt ställningstagande från Svenska Akademiens sida. Varför Bunin och inte, till exempel, proletärförfattaren Maxim Gorkij? Frågan var inte

För familjen Nobel var 1933 års litteraturpris en triumf och en tribut till deras egen svensk-ryska historia.

sedan han 1838 flytt skulder i Sverige och flyttat till Ryssland. I Petersburg växte hans tre söner Robert, Ludvig och Alfred upp. Medan den senare flyttade till Västeuropa för att skapa sitt dynamitimperium blev de äldre bröderna kvar i Ryssland där de byggde upp en av Rysslands största maskinfabriker och lade grunden till den ryska oljeindustrin. Oljebolaget Bröderna Nobel

var i början av 1900-talet ett av världens största och ett av de högst värderade på den ryska börsen.

Vid det laget leddes båda verksamheterna av Ludvigs äldste son Emanuel, född i Petersburg 1859. Emanuel var djupt integrerad i det ryska samhället och fick under åren motta en rad bevis på den ryska statens uppskattning. Alexander III gjorde honom

Festmåltid. Den ryske författaren Ivan Bunin, bosatt i Frankrike från 1920, serveras av lucian, fröken Jonasson, vid Utländska pressförningens fest till hans åra 1933.

till rysk undersäte och på sin 50-årsdag utsågs han till »verkligt statsråd«, en av de finaste titlarna på den officiella ryska rangskalan.

När bolsjevikrevolutionen 1917 svepte bort all privat äganderätt och affärsverksamhet försvann också det nobelska industriimperiet. Familjen tvingades fly Ryssland, där de var födda, och blev av med allt: såväl företagen som sina

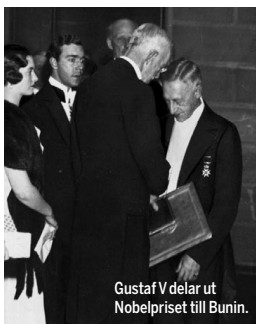
privata förmögenheter. Varje enskild familjemedlem var före 1917 miljärdär i dagens svenska penningvärde.

Trots att det var skottpengar på nobelarna – vilkas ställning i Ryssland var jämförbar med Rockefeller eller Rothschilds – klarade sig alla märkligt nog undan med skinnet i behåll och julen 1918 samlades hela familjen i Stockholm.

Under de första åren efter revolutionen var de flesta övertygade om att bolsjevikväldet skulle bli kortvarigt och att allt snart skulle återgå till det normala igen. I väntan på detta samlades hundratusentals emigranter i Paris, som på tjugotalet förvandlades till en sorts Ryssland i miniatyr bestående av affärsmän, politiker, affärsmän, författare och konstnärer. Dit flyttade också Emanuel och hans yngste bror Gösta för att ordna sina affärer och vara beredda att återvända till Ryssland när tiden kom.

Bländ de ryska författare som slagit sig ner i Frankrike var Ivan Bunin den främste och han föreslogs första gången till Nobelpriset redan 1923. På allvar framfördes hans kandidatur dock först 1931, då han föreslogs av ett antal framstående slavistprofessorer, alla legitima förslagsställare i kraft av sin ställning. Men dessutom fick Nobelkommittén ett rekommendationsbrev från oväntat håll – från fyra i Paris bosatta ryssar som med ett undantag saknade förslagsrätt: en före detta rysk premiärminister, Rysslands ambassadör i Frankrike före revolutionen, en före detta oljemagnat och dumamedlem och en litteraturprofessor vid Sorbonne. Skrivelsen förmedlades av Emanuel Nobel, som i ett följebrev beskrev förslagsställarna som »gamla vänner sedan min Petersburgstid«.

Emanuel var den som på

Gustaf V delar ut Nobelpriset till Bunin.

sin tid hade sett till att Alfred Nobels sista vilja blev uppfylld och han hade därför en särskild relation till Nobelpriset. På den tiden han var bosatt i Petersburg hade han varje år besökt Stockholm för att övervara prisutdelningen. Detta var dock första och enda gången som han försökte påverka Nobelkommitténs beslut, om än indirekt.

Sekretessen kring Nobelpriset var inte så sträng som i dag och redan en vecka efter att Emanuel hade lämnat in skrivelsen fick Bunin höra att denne hade uttryckt sitt stöd för honom. Detta var nu inte sant, Emanuels korta följebrev var helt neutralt. Förmedlingsuppdraget var inte hans initiativ utan utfördes på begäran av förslagsställarna, som uppenbarligen såg Emanuels goda namn som en garanti för framgång.

Men ryktesspridningen var i gång och Bunin slungades mellan hopp och förtvivlan, beroende på rapporterna från Stockholm. Den mest aktiva nyhetsförmedlaren var Georg Oleinikoff, läkare och gift med Emanuels syster Marta. Oleinikoff var den ende ryssen i familjen Nobel, som förblivit genomsvensk trots att man bott i Ryssland i 80 år.

Oleinikoff var så övertygad om trollkraften i Emanuels namn att han kort efter överlämnandet av skrivelsen skrev

till Bunin att han hoppades få se honom på en »rysk middag« i Stockholm i december. Bara några veckor senare kom han emellertid med det nytt och dystert besked: Emanuel hade drabbats av en hjärnblödning. »Nej!« utbrast Bunin. »Hela mitt liv är sånt! Alltid detsamma!« Enligt Oleinikoff fanns dock chansen fortfarande, »fast nu är det naturligtvis inte längre samma sak«.

1931 års pris gick inte till Bunin utan till Erik Axel Karlfeldt. Kanske hade Nobelkommitténs beslut åtminstone delvis att göra med Emanuels inblandning? Med behovet att visa självständighet, inte minst gentemot en medlem av familjen Nobel? Så uppfattade Bunin det: »Det är uppenbart att det berodde på att Nobel lade sig i.«

Det fanns dock ännu hopp, det visste Bunin genom Georg Oleinikoff som stod i ständig kontakt med honom och till och med hälsade på honom i Frankrike. När han 1933 fick priset visste Oleinikoffs glädje inga gränser, och under Nobelveckan bodde Bunin hos Oleinikoffs på Södra Blasieholmshuset, inte på Grand hôtel som övriga pristagare. Rumsviten de disponerade hade tidigare bebotts av Emanuel, som avlidit året innan.

Nu fick Georg Oleinikoff äntligen bjuda på den »ryska middagen« som han två år tidigare lovat Bunin och det Nobelsläktningar från flera länder kom resande. I sitt middagstal beskrev Gösta Nobel glädjen som familjen känt vid budet att en rysk författare tilldelats priset, och vid Nobelmiddagen på slottet några dagar senare bjöds de 102 gästerna på rysk kaviar – av Gösta...

För familjen Nobel var 1933 års litteraturpris en triumf och en tribut till deras egen svensk-ryska historia. ■